SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS
Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2025. gada 14. martā
lietā Nr. 2022-32-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc Vitālija Leškova (*Vitaly Leshkov*), Žannas Šalmanas (*Zhanna Shalman*), LIREVA INVESTMENTS LIMITED, Vladislava Ickovska (*Vladyslav Itskovskyy*), FORTRESS FINANCE INC., Janīnas Filatovas (*Yanina Filatova*), Andreja Sizova (*Andrey Sizov*), Veronikas Ribaļčenko (*Veronika Ribalchenko*), ASG Resolution Capital, AS, Personas N, Personas O, SIA "SUNHOUSE", Ranas Malikovas (*Rana Malikova*), Murada Melikova (*Murad Melikov*), KASPIANLAB LP konstitucionālajām sūdzībām un Ekonomisko lietu tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. un 11. punktu, 19.^{1}, 19.^{2} un 28.^{1} pantu,

rakstveida procesā 2025. gada 12. februāra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās un septītās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta 3.^{1} daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī.

Ar 2017. gada 22. jūnija grozījumiem, kas stājās spēkā 2017. gada 1. augustā, Kriminālprocesa likuma 124. pants tika papildināts ar sesto daļu šādā redakcijā: "Pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats uzskatīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme."

Ar minētajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 126. pants tika papildināts ar 3.[1] daļu šādā redakcijā: "Ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību ir šai personai."

Ar 2018. gada 20. jūnija grozījumiem, kas stājās spēkā 2018. gada 1. septembrī, Kriminālprocesa likuma 124. pants tika papildināts ar septīto daļu šādā redakcijā: "Lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, jāpierāda, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, bet nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi ir iegūti."

Savukārt ar 2019. gada 21. novembra grozījumiem, kas stājās spēkā 2019. gada 24. decembrī, Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajā daļā vārdi "Pierādīšanas priekšmetā" aizstāti ar vārdiem "Kriminālprocesā un procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pierādīšanas priekšmetā".

Ar šiem pašiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 124. panta septītajā daļā izslēgti vārdi "jāpierāda, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, bet".

Ar šiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 125. pants papildināts ar trešo daļu šādā redakcijā: "Ir uzskatāms par pierādītu, ka manta, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, ir noziedzīgi iegūta, ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi un ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme."

Tāpat ar šiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 126. panta 3.[1] daļa papildināta ar teikumu šādā redakcijā: "Ja persona noteiktā termiņā nesniedz

ticamas ziņas par mantas izcelsmes likumību, šai personai tiek liegta iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas nodarīts saistībā ar kriminālprocesā noteiktajiem ierobežojumiem rīkoties ar šo mantu."

2. Satversmes tiesā pēc vairāku personu konstitucionālajām sūdzībām ierosinātas 14 lietas par Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās un septītās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta $3.^1$ daļas (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam un otrajam teikumam. Pēc Ekonomisko lietu tiesas pieteikuma ierosināta lieta par Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Lai veicinātu šo lietu vispusīgu un ātru izskatīšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā – lietā Nr. 2022-32-01 "Par Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās un septītās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta $3.^1$ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam".

3. Konstitucionālo sūdzību iesniedzēji – Vitālijs Leškovs (*Vitaly Leshkov*), Žanna Šalmana (*Zhanna Shalman*), LIREVA INVESTMENTS LIMITED, Vladislavs Ickovskis (*Vladyslav Itskovskyy*), FORTRESS FINANCE INC., Janīna Filatova (*Yanina Filatova*), Andrejs Sizovs (*Andrey Sizov*), Veronika Ribaļčenko (*Veronika Ribalchenko*), ASG Resolution Capital, AS, Persona N, Persona O, SIA "SUNHOUSE", Rana Malikova (*Rana Malikova*), Murads Melikovs (*Murad Melikov*) un KASPIANLAB LP (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzēji) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Latvijā tika uzsākti vairāki atsevišķi kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā. Visos minētajos kriminālprocesos procesa virzītājs arestēja Pieteikumu iesniedzēju mantu, uzsāka procesu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu (turpmāk arī – process par noziedzīgi iegūtu mantu) un nodeva procesa materiālus izlemšanai tiesai. Ar galīgo tiesas nolēmumu visos minētajos procesos Pieteikumu iesniedzēju manta atzīta par noziedzīgi iegūtu un konfiscēta valsts labā.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka apstrīdētās normas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu būtiski samazina ar mantu saistītās personas iespējas efektīvi apstrīdēt mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un nostāda mantas īpašnieku būtiski sliktākā stāvoklī salīdzinājumā ar procesa virzītāju, jo atvieglo tā pierādīšanas pienākumu. Tādējādi tiek pārkāpts pušu līdzvērtīgu iespēju princips. Pēc tam, kad procesa virzītājs izteicis pieņēmumu, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme, ar mantu saistītajai personai ir uzlikts pienākums pierādīt mantas izcelsmes likumību, bet tai nav pietiekamu un efektīvu procesuālo garantiju procesa virzītāja pieņēmuma atspēkošanai.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas nav skaidras un paredzamas, jo nenosaka to piemērošanas gadījumus un robežas. Šo normu pieņemšanā pārkāpts labas likumdošanas princips, jo nav vērtēta to atbilstība vispārējiem tiesību principiem, Satversmei, Eiropas Savienības tiesībām un starptautiskajiem līgumiem. Apstrīdētās normas neatbilst Satversmei, ciktāl tās tiek piemērotas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Ir jābūt pierādītai saiknei starp noziedzīgi iegūtu mantu un predikatīvu noziedzīgu nodarījumu, taču apstrīdētās normas ļauj to nedarīt. Apstrīdētās normas nedrīkstētu piemērot mantas izcelsmes pierādīšanai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu gadījumos, kad kriminālprocesā tiek izmeklēta autonomā legalizēšana, tomēr faktiski tās šajā procesā tiek piemērotas. Tās ļauj konfiscēt mantu ar pierādīšanas standartu "iespējamības pārsvars" neatkarīgi no tā, vai mantas īpašnieks ir vai nav saistīts ar noziedzīgu nodarījumu.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka atbilstoši apstrīdētajām normām procesa virzītājs var izteikt pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi un ar mantu saistītajai personai tiek uzlikts nesamērīgs pienākums šo pieņēmumu atspēkot. Procesa virzītājam savs pieņēmums nav jāpamato un nav jāpaziņo ar mantu saistītajai personai par faktiem, kas tai būtu jāatspēko. Pierādīšanas nasta uz personu var tikt pārnesta brīdī, kad procesa virzītāja rīcībā nav pierādījumu par noziedzīgu nodarījumu. Tādējādi procesa virzītājs ir atbrīvots no mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanas. Ar mantu saistītā persona ir nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar procesa virzītāju. Apstrīdētās normas nenodrošina personai iespēju ar tās rīcībā esošiem vai vienkāršā veidā iegūstamiem pierādījumiem pierādīt mantas izcelsmes likumību. Tās nenosaka minimālos kritērijus un standartu attiecībā uz iesniedzamo pierādījumu formu un saturu.

Personai nav zināmi fakti, uz kuriem balstīts procesa virzītāja pieņēmums. Tai nesamērīgi īsā termiņā ir jāiesniedz pierādījumi, turklāt valsts valodā un apliecinātus noteiktā formā. Pierādījumi jāiesniedz par neierobežotā laikposmā veiktiem darījumiem. Turklāt pierādījumi jāiesniedz arī par trešo personu darījumiem. Tādēļ pierādījumus par mantas izcelsmes likumību iesniegt ir ļoti sarežģīti vai pat neiespējami. Ja persona nevar pierādīt mantas izcelsmes likumību, tad tiesa šo mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu no nenoskaidrota noziedzīga nodarījuma, balstoties uz iespējamības pārsvaru, pat ja par to ir šaubas. Turklāt tiesa mantas izcelsmi vērtē, pamatojoties uz pierādījumiem, kurus procesa virzītājs ir selektīvi izdalījis no pamata krimināllietas, nevis visiem krimināllietas materiāliem. Tiesai nav kompetences pārbaudīt procesā par noziedzīgi iegūtu mantu iesniegtos pierādījumus, un līdz ar to ir pārkāpti tiešuma un mutiskuma principi.

Pieteikumu iesniedzēji vērš uzmanību uz to, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiek konstatēta personas vaina un piemērots krimināls ods, tomēr tiek izdarīts secinājums par mantas izcelsmes noziedzīgumu un legalizēšanas darbību veikšanu ar šādu mantu, tādējādi konstatējot Krimināllikuma 195. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes. Tātad apstrīdētās normas ļauj procesa virzītājam un tiesai izteikt vērtējumu, ka ar mantu saistītā persona ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Persona faktiski tiek sodīta ar mantas konfiskāciju par tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kurā tās vaina nav pierādīta. Ar apstrīdētajām normām ar mantu saistītajai personai tiek uzlikts arī pienākums atspēkot prezumpciju, ka tā ir veikusi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Turklāt tiesas lēmums, ar kuru manta atzīta par noziedzīgi iegūtu, var tikt izmantots kā pierādījums kriminālprocesā, lai personu notiesātu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Tādējādi apstrīdētās normas pārkāpj nevainīguma prezumpcijas principu.

4. Pieteikuma iesniedzēja – Ekonomisko lietu tiesa – uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Ekonomisko lietu tiesas izskatīšanā ir process par noziedzīgi iegūtu mantu. Tas izdalīts no kriminālprocesa, kas uzsākts pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā.

Ekonomisko lietu tiesa norāda, ka kopumā process par noziedzīgi iegūtu mantu tajā iesaistītajām personām nodrošina līdzvērtīgas tiesības. Šajā procesā ar mantu saistītajai personai ir iespēja uzzināt, ar ko ir pamatots procesa virzītāja pieņēmums par arestētās mantas noziedzīgu izcelsmi, un sniegt tiesai paskaidrojumus un pierādījumus, lai šo pieņēmumu atspēkotu. Tiesa veic šā pieņēmuma kontroli, pārbaudot, vai pierādījumi ar iespējamības pārsvaru pamato mantas noziedzīgu izcelsmi. Tomēr iesaistīto personu iespēju līdzsvars tiek izjaukts gadījumā, ja sevišķais process ir izdalīts no kriminālprocesa, kurā tiek izmeklēta autonoma noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana bez iespējamā predikatīvā noziedzīgā nodarījuma noskaidrošanas. Kriminālprocesā par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa ļauj neiegūt pierādījumus par predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, no kura cēlusies manta, ar kuru vēlāk veiktas iespējamas legalizēšanas darbības. Tas ietekmē arī no šāda procesa izdalīto procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Ja netiek iegūti pierādījumi par arestētās mantas izcelsmi no iespējamā predikatīvā noziedzīgā nodarījuma, procesa virzītāja iegūto mantas izcelsmes pierādījumu kopums ir nekonkrēts un pušu līdzvērtīgas iespējas tiek izjauktas. Ar mantu saistītajai personai nav līdzekļu pierādīšanas atvieglojuma līdzsvarošanai. Jo mazāk konkrēts ir procesa virzītāja pieņēmums par mantas noziedzīgu izcelsmi, jo grūtāk to atspēkot. Procesa virzītājam likumdevējs ir ļāvis mantas izcelsmes ķēdi nenoskaidrot līdz galam, bet ar mantu saistītajai personai jāspēj izskaidrot ne tikai to, kā šī manta nonākusi tās īpašumā vai valdījumā, bet arī to, ka šīs mantas kustība bija likumīga arī starp trešajām personām. Tātad ar mantu saistītajai personai par mantas izcelsmi jāsniedz vairāk ziņu, nekā spējis noskaidrot procesa virzītājs kriminālprocesā. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas piemērošana procesā par noziedzīgi iegūtu mantu paaugstina iespēju, ka tiek konfiscēta tāda manta, kuras izcelsme nav noziedzīga.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Saeima norāda, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu būtība ir izlemt jautājumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, kamēr persona vēl nav likumā noteiktajā kārtībā atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tas izriet arī no Latvijas starptautiskajām saistībām, kas paredz pienākumu izveidot tiesisko

regulējumu, lai nodrošinātu noziedzīgi iegūtas mantas konfiscēšanu. Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa, 125. panta trešā daļa un 126. panta 3.[1] daļa ir savstarpēji cieši saistītas, jo regulē jautājumus par mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu un ir daļa no kopējā regulējuma par noziedzīgi iegūtu mantu. Savukārt Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa ir izmantojama, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kas ir atsevišķs noziedzīgs nodarījums, par kuru atbildība paredzēta Krimināllikuma 195. pantā. Šī norma nav piemērojama procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, jo tajā tiek lemts nevis par noziedzīgu nodarījumu, bet gan par mantas noziedzīgu izcelsmi. Apstrīdētās normas neregulē arī jautājumu par tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem.

Saeima uzskata, ka pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars" ir attiecināms tikai uz mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu, nevis uz pierādīšanu, ka persona ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Personas vaina neatkarīgi no mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanas ir jāpierāda atbilstoši standartam "ārpus saprātīgām šaubām". Ar apstrīdētajām normām nav ieviests apgrieztais pierādīšanas pienākums, jo procesa virzītājam jāpierāda, ka manta ir noziedzīgi iegūta. Neatkarīgi no tā, vai persona ir iesniegusi ziņas par mantas izcelsmes likumību, procesa virzītājam ir jāsavāc pietiekams pierādījumu kopums, kas liecina par to, ka mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga. Kad procesa virzītājs izsaka pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi, jābūt pierādījumu kopumam, kas par to liecina. Procesa virzītāja pieņēmums par mantas noziedzīgu izcelsmi nevar būt subjektīvs un nebalstīts pierādījumos. Savukārt personai ir nevis ārpus saprātīgām šaubām jāpierāda tas, ka mantas izcelsme ir likumīga, bet jāsniedz tik daudz ticamu ziņu par mantas likumīgo izcelsmi, lai vairs nebūtu iespējams pierādīt to, ka mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga. Tas ir izpildāms pienākums. Ja persona noteiktajā termiņā neiesniedz ziņas par mantas izcelsmes likumību, tai tiek liegta iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas tai nodarīts saistībā ar kriminālprocesā noteiktajiem ierobežojumiem rīkoties ar šo mantu. Tās ir vienīgās sekas, kas personai rodas šā pienākuma neizpildīšanas dēļ. Personai arī pēc noteiktā termiņa ir tiesības iesniegt ziņas par mantas likumīgo izcelsmi.

Saeima vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētās normas attiecas uz mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu, nevis uzliek personai pienākumu pierādīt savu nevainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Procesā par noziedzīgi iegūtu

mantu netiek vērtēta noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse, un ar mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu netiek izteikts pieņēmums par personas vainu. No Krimināllikuma 70.[11] panta pirmās daļas neizriet tas, ka kritērijs mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu ir personas saistība ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Ar mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu netiek prezumēta personas saistība ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu vai personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tādējādi ir ievērots nevainīguma prezumpcijas princips.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Tieslietu ministrija norāda, ka apstrīdētās normas ir daļa no tiesiskā regulējuma, kas tika ieviests ar mērķi veicināt noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas apkarošanu un nodrošināt noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, tādējādi nodrošinot arī starptautisko saistību izpildi. Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas mērķis ir tieši saistīts ar personas notiesāšanu autonomās legalizēšanas gadījumos un izriet no Eiropas Padomes Konvencijas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu (turpmāk – Varšavas konvencija). Minētā norma ir piemērojama tikai kriminālprocesā, kurā tiek lemts par personas vainu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanā. Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa, 125. panta trešā daļa un 126. panta 3.[1] daļa kā daļa no tiesiskā regulējuma par noziedzīgi iegūtu mantu tika ieviestas, ņemot vērā Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā (turpmāk – Direktīva 2014/42) tiesisko regulējumu. Arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada 24. aprīļa direktīvas 2024/1260 par aktīvu atgūšanu un konfiskāciju 14. pantā ir ietverts regulējums par pierādīšanas standartu "iespējamības pārsvars", kas ļauj konfiscēt noziedzīgi iegūtu mantu, ja īpašums ir iegūts noziedzīgas darbības rezultātā.

Tieslietu ministrija uzskata, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ar mantu saistītajai personai ir nodrošināti visi tai nepieciešamie procesuālie līdzekļi. Personai, par kuras mantu izteikts pieņēmums, ka tā ir iegūta noziedzīgi, ir jāpierāda tikai mantas izcelsme un nav jāpierāda, ka tā pati nav saistīta ar nenoskaidrotu noziedzīgu nodarījumu. Gadījumos, kad pirmstiesas kriminālprocesā nav iespējams iegūt ziņas par predikatīvo noziedzīgo nodarījumu,

mantas noziedzīga izcelsme pierādāma ar Krimināllikuma 195. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, proti, ar legalizēšanas darbībām, kas norādītas arī Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – Novēršanas likums) 5. pantā. Ja lietā nav noskaidrots predikatīvais noziedzīgais nodarījums, izmeklēšana tiek veikta par autonomo legalizēšanu, un tā tiek pierādīta, balstoties arī uz netiešiem pierādījumiem, kas norāda uz mantas noziedzīgu izcelsmi, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas tipoloģijām un pazīmēm, kā arī personas spēju pierādīt mantas likumīgu izcelsmi. Procesa virzītājam jāpierāda, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme. Tikai tad, ja persona apgalvo pretējo, tai ir pienākums pierādīt mantas likumīgu izcelsmi.

Tieslietu ministrija norāda, ka Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa, 125. panta trešā daļa un 126. panta 3.[1] daļa nav attiecināma uz pierādīšanu, ka persona ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tādēļ šīs normas neuzliek personai pienākumu pierādīt savu nevainīgumu. Ar mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu netiek prezumēta personas saistība ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Ir iespējams, ka personas rīcībā ir noziedzīgi iegūta manta, bet pati persona nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu vai to nav iespējams konstatēt. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija nav sods, bet gan procesuālais piespiedu līdzeklis. Līdz ar to netiek pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips. Arī atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija nav pretrunā ar nevainīguma prezumpcijas principu.

7. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – pievienojas Saeimas atbildes rakstos norādītajam un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Ģenerālprokuratūra norāda, ka visā pasaulē, arī Latvijā, par izaicinājumu joprojām tiek uzskatīta valsts spēja pierādīt noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu bez tiešas saiknes ar predikatīvo noziedzīgo nodarījumu jeb autonomo legalizēšanu. Mantas atzīšana par noziedzīgi iegūtu, kad kriminālprocesā tiek izmeklēta autonomā legalizēšana, atbilst Latvijas starptautiskajām saistībām, tostarp Varšavas konvencijai un Finanšu darbības uzdevumu grupas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jautājumos (turpmāk – Finanšu darbības uzdevumu grupa) rekomendācijām.

Ģenerālprokuratūra vērš uzmanību uz to, ka secinājums par mantas noziedzīgu izcelsmi tiek balstīts uz zemāku pierādīšanas standartu – varbūtību, tomēr tai jābūt pamatotai un pārliecinošai. Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajā daļā un 125. panta trešajā daļā ietvertais pierādīšanas standarts attiecas vienīgi uz mantas, kuru procesa virzītājs uzskata par noziedzīgi iegūtu, izcelsmes pierādīšanu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiesa nevērtē pierādījumus, kas attiecas uz personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, un par to nelemj. Tiesai jāvērtē tikai pierādījumi par arestētās mantas izcelsmi. Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajā daļā un 125. panta trešajā daļā ietvertās prezumpcijas būtība ir izslēgt nepieciešamību iegūt pierādījumus par predikatīvo noziedzīgo nodarījumu. Pārbaudot mantas izcelsmi, vērtējami trīs kritēriji: 1) ar mantu objektīvi veiktas legalizēšanas darbības; 2) pierādījumu kopums dod procesa virzītājam pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme, un 3) kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot mantas likumīgo izcelsmi. Svarīgākais priekšnoteikums pieņēmumu izteikšanai ir pietiekami pierādījumi, un tikai pēc tam personai rodas pienākums ticami izskaidrot mantas izcelsmes likumību. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka personai var uzlikt pienākumu izskaidrot mantas izcelsmes likumību. Ja persona nespēj to ticami izskaidrot, tad manta tiek prezumēta par noziedzīgi iegūtu. Turklāt procesā par noziedzīgi iegūtu mantu iesaistītā persona var iesniegt pierādījumus ne vien procesa virzītājam, bet arī tiesai. Tiesu praksē personas šīs tiesības arī izmanto. Tiesas rūpīgi ievēro pierādīšanas standartu "iespējamības pārsvars" un to, vai procesa virzītājs ir savācis pierādījumus, kas pamato pieņēmumu par mantas, visticamāk, noziedzīgo izcelsmi, lai personai rastos nepieciešamība pierādīt mantas izcelsmes likumību. Procesa virzītājam ir jāpierāda, ka mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga, neatkarīgi no tā, vai persona ir sniegusi ziņas par mantas izcelsmes likumību. Pieteikumos norādītais par pierādīšanas grūtībām ir saistīts ar apstrīdēto normu individuālu piemērošanu, nevis pašu šo normu neatbilstību Satversmei.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Tiesībsargs atsaucas uz starptautiskajos dokumentos noteikto un uzsver, ka Finanšu darbības uzdevumu grupas rekomendāciju izpildē un sekmīgā autonomās

legalizēšanas pierādīšanā ir būtiski likt personai pamatot tās rīcībā esošo līdzekļu izcelsmi. Savukārt valstij ir jānodrošina, ka pieņēmums par mantas legalizēšanu ir pamatots vismaz ar sākuma pierādījumiem.

Tiesībsargs norāda, ka tiesu praksē procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa netiek piemērota, lai pamatotu lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu. Ja lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu nav nepieciešams pierādīt, no kura noziedzīga nodarījuma manta radusies, tad vēl jo vairāk to nav nepieciešams vērtēt no šī kriminālprocesa izdalītā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Lai mantu atzītu par noziedzīgi iegūtu, ir pieļaujama pierādīšanas standarta "iespējamības pārsvars" piemērošana. Tas nav nesamērīgs pamattiesību ierobežojums, ja vien tiek ievērots pušu tiesību līdzsvars un tiek nodrošinātas tiesības uz pierādījumu pārbaudi. Apstrīdētās normas neparedz ar mantu saistītās personas pienākumu pierādīt mantas likumīgu izcelsmi ārpus saprātīgām šaubām. Fakta legālā prezumpcija ar samazinātu pierādīšanas standartu attiecībā uz mantas izcelsmi pati par sevi ir pieļaujama, ja tiesas procesā ir ievērots pušu līdzvērtīgu iespēju princips un lēmumu par mantas noziedzīgo izcelsmi pēc pierādījumu pārbaudes pieņem neatkarīga tiesa. Personai ir tiesības iesniegt mantas likumīgo izcelsmi apliecinošas ziņas procesa virzītājam no brīža, kad tai ir ierobežotas tiesības rīkoties ar mantu, un šādām tiesībām ir jāsaglabājas arī visā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu laikā. Apstrīdētās normas neliedz personai tiesības iesniegt mantas likumīgo izcelsmi pamatojošas ziņas, un pušu līdzvērtīgu iespēju princips netiek pārkāpts.

Tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka tiesai ir pienākums pārbaudīt pierādījumus, lai pārliecinātos, ka pieņēmums par mantas, visticamāk, noziedzīgo izcelsmi ir pamatots. Ar mantu saistītajai personai nav jāpierāda, ka tā nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, bet tikai ticami jāizskaidro mantas likumīgā izcelsme. Procesa virzītājam aizdomas par mantas noziedzīgo izcelsmi ir jāapliecina ar tādu pierādījumu kopumu, kas dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme. Tiesai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir pienākums šo pieņēmumu pārbaudīt neatkarīgi no tā, vai persona ir sniegusi ziņas par mantas likumīgo izcelsmi. Tiesai jāraugās, lai fakta legālā prezumpcija tiktu piemērota saprātīgās robežās un personai netiktu izvirzīta prasība pierādīt negatīvus faktus. Kriminālprocesa likuma normas neierobežo ar mantu saistītās personas tiesības procesā par noziedzīgi iegūtu mantu stiprināt savu pozīciju ar

mantas likumīgu izcelsmi apliecinošiem materiāliem un argumentiem. Ja kādā no procesuālajiem dokumentiem pausti apgalvojumi, kas pārkāpj nevainīguma prezumpcijas principu, tad ir izmantojami Kriminālprocesa likumā paredzētie personas tiesību aizsardzības mehānismi.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Zvērinātu advokātu padome – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome pievienojas pieteikumos minētajiem argumentiem par to, ka ar mantu saistītā persona tiek nostādīta nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar procesa virzītāju un nav skaidri saprotams, kāds pierādījumu kopums varētu atspēkot procesa virzītāja pieņēmumu. Turklāt Latvijas Zvērinātu advokātu padome uzskata, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kurā persona netiek saukta pie atbildības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa un 125. panta trešā daļa nav piemērojama.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome uzskata, ka apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – sabiedrības drošība – var sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Apstrīdētās normas neparedz procesa virzītāja pienākumu vispirms konstatēt noziedzīgu nodarījumu un tikai pēc tam izvirzīt pieņēmumu par mantas noziedzīgo izcelsmi, kā arī precīzus noteikumus par to, kā var atspēkot procesa virzītāja pieņēmumu. Tādējādi sabiedrības ieguvums nevar būt lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. Apstrīdētās normas neatbilst Direktīvas 2014/42 noteikumiem un mērķiem.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome uzskata, ka gadījumos, kad ar mantu saistītā persona iegūst statusu, kas dod tiesības uz aizstāvību, var tikt konstatēts nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpums. Visbiežāk pierādījumi par mantas noziedzīgo izcelsmi un personas vainīgumu pēc būtības ir vieni un tie paši. Tātad, uzliekot personai pienākumu pierādīt mantas izcelsmes likumību, tai tiek uzlikts pienākums pierādīt arī savu nevainīgumu. Nevainīguma prezumpcijas princips var tikt pārkāpts arī gadījumos, kad personas apsūdzība noziedzīgi iegūtu līdzekļu

legalizēšanā tiek pamatota ar apstākli, ka persona nav spējusi pierādīt mantas likumīgo izcelsmi un manta ir atzīta par noziedzīgi iegūtu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektors *Dr. iur.* Gunārs Kūtris – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam, un norāda turpmāk minētos argumentus.

Apstrīdētajās normās ietvertie tiesību institūti ir vajadzīgi un pieļaujami, taču to nepareiza piemērošana var radīt būtiskus tiesību pārkāpumus. Apstrīdētās normas nav pietiekami skaidras un var tikt piemērotas arī tādās tiesiskajās attiecībās, kuru noregulēšanai tās nav paredzētas.

Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajā daļā ietvertais pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars" ir attiecināms tikai uz mantas izcelsmi. Tikai tad, kad procesa virzītājs pierāda, ka konkrētas mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga, rodas personas ieinteresētība pierādīt pretējo. Pat ja persona necenstos atspēkot procesa virzītāja pieņēmumu, tiesai ir jākonstatē, no kāda noziedzīga nodarījuma manta ir cēlusies. Ja process par noziedzīgi iegūtu mantu ir izdalīts no kriminālprocesa par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, tad ir jāpierāda predikatīvais noziedzīgais nodarījums, no kura attiecīgie līdzekļi gūti. Pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars" var tikt attiecināts tikai uz to noziedzīgi iegūto mantu, kura nav inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sastāva elements. Tas nav attiecināms uz ikvienu gadījumu, kad tiek skatīts jautājums par noziedzīgi iegūtu mantu, bet ir attiecināms tikai uz mantas noziedzīgās izcelsmes prezumpcijas piemērošanas gadījumu. Tomēr tas nevar tikt vērtēts procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, jo šajā procesā var konfiscēt tikai tādu mantu, par kuras noziedzīgo izcelsmi nav šaubu. Tiesa šajā procesā nepārbauda pierādījumus par personas vainu.

Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa pati par sevi atbilst Satversmei, ja vien tiek piemērota pareizi. Kriminālprocesa likuma 125. panta trešajā daļā ietvertā fakta legālā prezumpcija par mantas noziedzīgu izcelsmi nav piemērojama procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, jo tas attiecas uz jebkuru Kriminālprocesa likuma $70.^{11}$ panta pirmajā daļā paredzēto pierādīto noziedzīgi iegūto mantu. Apšaubāma ir arī šīs prezumpcijas piemērošana procesā, kas izdalīts

no kriminālprocesa par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, jo tad mantas noziedzīgā izcelsme tiek prezumēta tāpēc, ka ar to veiktas legalizēšanas darbības. Tomēr legalizēšanas darbības kā nozieguma objektīvo pusi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu nepierāda. Tādējādi minētā norma nav pietiekami skaidra. Likumdevējs nav noteicis prezumpcijas piemērošanas robežas, tās piemērošana procesā par noziedzīgi iegūtu mantu rada procesuālas priekšrocības procesa virzītājam, bet neparedz līdzvērtīgas garantijas ar mantu saistītajai personai. Ar mantu saistītajai personai ir apgrūtinātas iespējas iesniegt pierādījumus prezumpcijas atspēkošanai, jo tās ir atkarīgas no termiņa un personas resursiem. Procesa virzītājs var prasīt, lai pierādījumi tiek iesniegti noteiktā formā apliecināti un valsts valodā, turklāt par neierobežotu laikposmu. Šādas prasības likumā nav noteiktas.

Kriminālprocesā ir pieļaujama pierādīšanas pienākuma uzlikšana pretējai pusei, bet ne jautājumā par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Nav pieļaujams prasīt, lai persona, kurai kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību, pierāda, ka legalizēšanā izmantotie līdzekļi nav noziedzīgi iegūti, jo tas nozīmē pierādīt, ka persona nav veikusi legalizēšanu. Ar šādu apstrīdēto normu piemērošanu tiek pārkāpts nevainīguma prezumpcijas princips. Arī tiesas lēmums par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu var tikt izmantots kā pierādījums par personas vainu kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 125. panta pirmās daļas 7. punktu.

11. Pieaicinātā persona – Eiropas prokurors *Mg. iur.* Gatis Doniks – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam, un norāda turpmāk minētos argumentus.

Starptautiskajā un Eiropas Savienības līmenī tiek stiprināti juridiskie instrumenti noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanai. Valstis attiecībā uz mantu ievieš īpašu tiesvedību, kurā tiek piemēroti citādi noteikumi nekā kriminālprocesā, kurā tiek lemts par personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Starptautiski saskaņoti standarti šajā jomā nepastāv.

Itālijas un Vācijas piemēri liecina par kopīgām konfiskācijas procesu iezīmēm, proti, tos bez notiesājoša sprieduma var nošķirt un izskatīt neatkarīgi no kriminālprocesa. Konfiskācijas procesiem piemērojamie noteikumi, lai gan tos

piemēro vieniem un tiem pašiem procesa dalībniekiem, atšķiras no tradicionālajiem kriminālprocesa noteikumiem. Pierādīšanas standarts, kas nepieciešams mantas konfiskācijai, ir zemāks par to, kas nepieciešams, lai ārpus saprātīgām šaubām noteiktu personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Konfiskācijas procesā iesaistītās personas var izmantot savas procesuālās tiesības, tomēr tas ne vienmēr nozīmē pilnu piekļuvi pamata kriminālprocesa par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu materiāliem. Vācijas un Itālijas pieeja ir izturējusi attiecīgo konstitucionālo tiesu pārbaudi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt ir apstiprinājusi, ka regulējumi, kas paredz konfiskāciju bez notiesājoša sprieduma, atbilst pamattiesību standartiem. Galvenais apsvērums ir tāds, ka šādiem konfiskācijas procesiem nav krimināltiesiska rakstura, jo to mērķis ir nevis konstatēt personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet gan izņemt no aprites noziedzīgi iegūtu mantu. Līdz ar to šajos procesos drīzāk ir piemērojami civilprocesa standarti. Atkāpes no kriminālprocesam piemērojamām pamattiesību prasībām ir saderīgas ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (turpmāk – Konvencija), ja vien tās atbilst pamattiesību prasībām, kas būtu piemērojamas tiesu procesos, kuros piemērojami civilprocesa standarti.

Apstrīdētās normas nodrošina efektīvu personas pamattiesību aizsardzības mehānismu sevišķajā procesā. Iespējami individuāli personas pamattiesību neievērošanas gadījumi, kas vērtējami konkrēta procesa ietvaros, ir novēršami ar Kriminālprocesa likumā ietverto personas pamattiesību aizsardzības mehānismu palīdzību.

12. Satversmes tiesa rīcības sēdē 2023. gada 14. martā pieņēma lēmumu uzdot Eiropas Savienības Tiesai vairākus jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums. Eiropas Savienības Tiesa 2024. gada 4. oktobrī pasludināja spriedumu apvienotajās lietās C-767/22, C-49/23 un C-161/23 "1Dream u. c.". Satversmes tiesa 2024. gada 13. novembrī atjaunoja tiesvedību lietās, kuras tika apturētas līdz brīdim, kad stājas spēkā minētais Eiropas Savienības Tiesas spriedums. Pēc tiesvedības atjaunošanas un lietas nodošanas izskatīšanai saņemtie Pieteikumu iesniedzēju viedokļi par lietas materiāliem pēc būtības sakrīt ar pieteikumos sniegtajiem argumentiem.

Secinājumu daļa

13. Pieteikumu iesniedzēji apstrīd Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās un septītās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta 3.[1] daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam. Savukārt Ekonomisko lietu tiesa apstrīd Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Gan Pieteikumu iesniedzēji, gan Ekonomisko lietu tiesa minētās tiesību normas apstrīd tiktāl, ciktāl tās tiek piemērotas Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā regulētajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Tomēr lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir pauduši atšķirīgus viedokļus par to, vai visas apstrīdētās normas šajā procesā ir piemērojamas.

13.1. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.[2] panta pirmo daļu konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums ir neatņemams tiesvedības priekšnoteikums. Izskatot lietu pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*).

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.[1] panta pirmās daļas 1. punktam tiesa var vērsties Satversmes tiesā ar pieteikumu tikai par tādas tiesību normas satversmību, kuras būtu jāpiemēro tās izskatīšanā esošajā lietā un kuru tā uzskata par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Arī tiesas pieteikuma gadījumā lietas izlemšanai nozīmīgi ir konkrētās lietas apstākļi (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01 10. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa vispirms pārbaudīs, vai visas apstrīdētās normas varēja radīt Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību aizskārumu un ir piemērojamas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

13.2. No lietas materiāliem secināms, ka apstrīdētās normas tika piemērotas vai, iespējams, būtu jāpiemēro procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Šis process ir izdalīts no kriminālprocesa pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kas tiek izmeklēta, nenoskaidrojot

noziedzīgo nodarījumu, no kura attiecīgā manta ir cēlusies (autonomā legalizēšana).

13.3. Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa nosaka, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi iegūti.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka minētā norma procesā par noziedzīgi iegūtu mantu atvieglo procesa virzītāja pienākumu pierādīt mantas noziedzīgu izcelsmi, jo tam nav jāpierāda noziedzīgais nodarījums, no kura attiecīgā manta iegūta (turpmāk arī – predikatīvais noziedzīgais nodarījums). Ekonomisko lietu tiesa norāda, ka minētā norma ļauj nekonstatēt predikatīvo noziedzīgo nodarījumu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas pierādīšanā un tas attiecīgi atspoguļojas arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Savukārt Saeima norāda, ka Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa ir piemērojama noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas pierādīšanā, bet ne procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, jo tajā netiek lemts par noziedzīgu nodarījumu, bet gan par mantas noziedzīgo izcelsmi. Arī Tieslietu ministrija un Latvijas Zvērinātu advokātu padome norāda, ka minētā norma var tikt attiecināta tikai uz kriminālprocesu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kurā persona tiek saukta pie krimināalatbildības.

No Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas formulējuma secināms, ka nav jāpierāda konkrēts predikatīvais noziedzīgais nodarījums, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kas ir noziedzīgs nodarījums, par kura izdarīšanu atbildība paredzēta Krimināllikuma 195. pantā un kura objektīvajā pusē ietvertās darbības ir konkretizētas Novēršanas likuma 5. panta pirmajā daļā. Pēc būtības tādu pašu regulējumu likumdevējs ir ietvēris arī Novēršanas likuma 5. panta $2.^1$ daļā, proti, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija par tādu ir atzīstama neatkarīgi no tā, vai konstatēts, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi ir iegūti. Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas un Novēršanas likuma 5. panta $2.^1$ daļas grozījumu nepieciešamība attiecīgo likumprojektu anotācijās pamatota šādi: pastāv kļūdains uzskats, ka, lai notiesātu personu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, ir nepieciešams pierādīt, konkrēti kura noziedzīgā nodarījuma rezultātā līdzekļi ir iegūti. Likumā ir nepieciešama norma, kas skaidri un nepārprotami noteic, ka, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nav nepieciešams pierādīt, kāda konkrēti predikatīvā noziedzīgā nodarījuma

rezultātā līdzekļi ir iegūti. To paredz Varšavas konvencijas 9. panta 5. un 6. punkts (*sk. likumdošanas datubāzē informāciju par likumprojektiem Nr. 952/Lp12 "Grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā" un Nr. 1000/Lp12 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā". Pieejama: saeima.lv*).

Kriminālprocesa likuma 124. pantā ietverti noteikumi par pierādīšanas priekšmetu un standartu kriminālprocesā. Minētajā pantā likumdevējs ir ietvēris arī izņēmumus no vispārējiem noteikumiem par pierādīšanas priekšmetu, attiecinot šos noteikumus gan uz kriminālprocesu, gan sevišķo procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Piemēram, šā panta sestajā daļā paredzēts, ka kriminālprocesā un arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas pēc būtības nav kriminālprocess, bet ko likumdevējs nodēvējis par sevišķo kriminālprocesu, pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme. Savukārt apstrīdētajā Kriminālprocesa likuma 124. panta septītajā daļā likumdevējs ir noteicis pierādīšanas standartu, kas piemērojams, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas sastāvu.

Tiesību normas satura noskaidrošanā ir ņemama vērā arī tās piemērošanas prakse. Senāta Krimināllietu departamenta senatoru 2019. gada 19. jūnija kopsapulces lēmumā atzīts, ka ar Kriminālprocesa likuma 124. panta septīto daļu minētajā likumā ieviestas Varšavas konvencijas 9. panta 6. punktā paredzētās prasības. Atbilstoši šim punktam dalībvalsts nodrošina to, ka personu var notiesāt par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, ja ir pierādīts, ka īpašums ir iegūts, izdarot predikatīvu nodarījumu, turklāt šādā gadījumā nav precīzi jāpierāda, ar kuru noziegumu ir saistīta šāda īpašuma ieguve. Turklāt Varšavas konvencijas 9. panta 5. punkts paredz, ka ikviena dalībvalsts nodrošina to, ka iepriekšēja vai vienlaicīga notiesāšana par predikatīvo noziedzīgo nodarījumu nav priekšnoteikums tam, lai personu notiesātu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju (*sk. Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulces 2019. gada 19. jūnija lēmuma 3. punktu*). Ekonomisko lietu tiesa, kaut arī ir apstrīdējusi Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas satversmību, norāda, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu nostiprinājusies tāda tiesu prakse, ka mantas izcelsmes vērtējumu veic, piemērojot Kriminālprocesa likuma 124. panta

sesto daļu, 125. panta trešo daļu un 126. panta 3.[1] daļu. Vairākos procesos par noziedzīgi iegūtu mantu pieņemtajos tiesu nolēmumos, ar kuriem Pieteikumu iesniedzēju manta atzīta par noziedzīgi iegūtu, ietverta atsauce uz Kriminālprocesa likuma 124. panta septīto daļu (*piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 27. oktobra lēmuma lietā Nr. 11904000420 10. punkts un 2023. gada 24. aprīļa lēmuma lietā Nr. 11904002821 18. punkts*). Tomēr visos gadījumos tiesa ir vērtējusi, vai ar iegūto pierādījumu kopumu ir ievērots Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajā daļā noteiktais pierādīšanas standarts, ka arestētajai mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme. Atbilstoši šim pierādīšanas standartam kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 125. panta trešajā daļā ietverto mantas noziedzīgas izcelsmes prezumpciju nav jākonstatē konkrēts predikatīvais noziedzīgais nodarījums, lai pierādītu mantas noziedzīgu izcelsmi. Tādējādi tiesu lēmumos ietvertā atsauce uz Kriminālprocesa likuma 124. panta septīto daļu nevarēja ietekmēt tiesas secinājumu par mantas noziedzīgu izcelsmi.

Satversmes tiesa secina, ka Kriminālprocesa likuma 124. panta septītā daļa ir piemērojama, lai kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu pierādītu šo inkriminēto noziedzīgo nodarījumu un sauktu personu pie krimināatbildības. Tā nav piemērojama procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, lai pierādītu mantas noziedzīgu izcelsmi, un tā nevarēja radīt Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību aizskārumu. Tas ir pamats tiesvedības izbeigšanai saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Līdz ar to tiesvedība daļā par Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam ir izbeidzama.

13.4. Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa attiecībā uz mantas noziedzīgās izcelsmes pierādīšanu nosaka pierādīšanas standartu "iespējamības pārsvars", proti, pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga nevis likumīga izcelsme. Kriminālprocesa likuma 125. panta trešajā daļā ietverta prezumpcija: uzskatāms par pierādītu tas, ka manta, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, ir noziedzīgi iegūta, ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi un ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod

pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme. Savukārt Kriminālprocesa likuma 126. panta 3.[1] daļa nosaka kriminālprocesā iesaistītās personas pienākumu pierādīt mantas izcelsmes likumību. Proti, ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību ir šai personai. Ja persona noteiktā termiņā nesniedz ticamas ziņas par mantas izcelsmes likumību, šai personai tiek liegta iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas tai nodarīts saistībā ar kriminālprocesā noteiktajiem ierobežojumiem rīkoties ar šo mantu.

Tādējādi Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa, 125. panta trešā daļa un 126. panta 3.[1] daļa ir savstarpēji cieši saistītas normas, kas kopā nosaka mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanas standartu un pienākumu arī tādā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no kriminālprocesa, kurā tiek izmeklēta autonomā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana. Tiesas šīs tiesību normas ir piemērojušas, lai Pieteikumu iesniedzēju mantu atzītu par noziedzīgi iegūtu. Ņemot vērā izskatāmās lietas materiālus un lietas dalībnieku sniegtos argumentus, minēto normu satversmība šajā lietā vērtējama tiktāl, ciktāl tās tiek piemērotas tādā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no kriminālprocesa pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta 3.[1] daļas, ciktāl tās tiek piemērotas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no kriminālprocesa pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, (turpmāk – apstrīdētais regulējums) kā vienota tiesiskā regulējuma satversmību.

14. Satversmes 92. panta pirmie divi teikumi nosaka: "Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu."

14.1. Atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajās ietilpst arī pušu līdzvērtīgu iespēju princips. Tas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, no vienas puses, paredz visām procesā

iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, no otras puses, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības. Pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā būtiska nozīme ir tiesībām saņemt pilnīgu informāciju par pretējās puses izteikto viedokli, savāktajiem pierādījumiem un faktiem (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 19.1. punktu*).

Savukārt Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertais nevainīguma prezumpcijas princips attiecas uz fiziskajām personām kriminālprocesā visos šā procesa posmos – no brīža, kad persona ir ieguvusi statusu, kas dod tiesības uz aizstāvību, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai persona ir izdarījusi attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, kļuvis nepārsūdzams. Šis princips liedz pret personu izturēties tā, it kā būtu pierādīts, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Tas prasa nodrošināt personas tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu izvirzītajās apsūdzībās, kamēr tās vaina netiek konstatēta likumā noteiktajā kārtībā. Personai nav pienākuma pierādīt nedz apsūdzībā norādītos faktiskos apstākļus, nedz savu nevainīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-08-01 8. punktu*).

14.2. Izskatāmā lieta ir saistīta ar noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju kā mantas īpašās konfiskācijas veidu. Arestētā Pieteikumu iesniedzēju manta ir atzīta par noziedzīgi iegūtu un konfiscēta ar tiesas lēmumiem, kas pieņemti procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

Procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts tikai par mantas noziedzīgo izcelsmi. Process par noziedzīgi iegūtu mantu atbilst doktrīnā atzītajam šāda sevišķā procesa apzīmējumam "process par lietu". Šāds process ir vērsts uz mantisko jautājumu kriminālprocesā savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 19.1. punktu*). Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, jau ir atzinusi: tā kā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par Kriminālprocesa likumā minēto ar mantu saistīto personu īpašuma tiesībām, šādā procesā pēc būtības tiek izlemti jautājumi, kas skar personu civilās tiesības un pienākumus Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz personām, kas saistītas ar mantu, ir attiecināms Konvencijas

6. pants tā darbības civiltiesiskajā aspektā (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 19.2. punktu*). Tādējādi uz personu, kas saistīta ar mantu, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir attiecināmas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās garantijas kopsakarā ar Konvencijas 6. panta pirmās daļas garantijām civiltiesiskajā aspektā.

14.3. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā regulējuma atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam būtu jāvērtē kopsakarā ar Eiropas Savienības tiesībām, jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 47. un 48. pantu, kā arī Direktīvu 2014/42 un Padomes 2005. gada 24. februāra pamatlēmumu 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju (turpmāk – Pamatlēmums 2005/212). Tomēr Direktīvas 2014/42 un Pamatlēmuma 2005/212 piemērošanas jomā neietilpst tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds paredzēts Kriminālprocesa likumā attiecībā uz procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Uz minēto regulējumu attiecas Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 14. novembra regula 2018/1805 par iesaldēšanas rīkojumu un konfiskācijas rīkojumu savstarpējo atzīšanu un Hartā ietvertās tiesības (*sal.: Satversmes tiesas 2025. gada 24. februāra sprieduma lietā Nr. 2023-40-01 12. punkts*). Tādējādi, vērtējot apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam, jāņem vērā Hartas 47. un 48. pants. Turklāt jāievēro, ka saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punktu un Hartas 52. panta 3. punktu pamattiesības, kas garantētas Konvencijā un izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir uzskatāmas par Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem un Hartā ietverto Konvencijā garantētajām tiesībām atbilstošo tiesību nozīme un kopums ir tāds pats kā Konvencijā noteiktajām tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 19.3. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa pārbaudīs apstrīdētā regulējuma satversmību kopsakarā ar prasībām, kas noteiktas Konvencijas 6. panta pirmajā daļā tās civiltiesiskajā aspektā un Hartas 47. un 48. pantā.

15. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētais regulējums pārkāpj Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietverto nevainīguma prezumpcijas principu, jo procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiekot izteikts pieņēmums par Pieteikumu

iesniedzēju vainu un tiem uzlikts pienākums pierādīt, ka tie nav izdarījuši noziedzīgu nodarījumu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu Pieteikumu iesniedzēji esot sodīti ar mantas konfiskāciju, lai gan viņu vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā nav pierādīta. Turklāt tiesas lēmums, ar kuru manta atzīta par noziedzīgi iegūtu, vēlāk kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu varot tikt izmantots kā pierādījums nolūkā panākt personas notiesāšanu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.

Likumdevējs regulējumu par mantas īpašo konfiskāciju procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir ietvēris Kriminālprocesa likumā. Tomēr, kā jau vairākkārt norādīts, tas ir atsevišķs, no kriminālprocesa, kurā persona tiek saukta pie kriminālatbildības, (turpmāk arī – pamata kriminālprocess) nodalīts process un ir vērsts uz mantisko jautājumu savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu. Tajā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi civiltiesiskā aspektā. Krimināllikuma 70.[10] pantā noteikts, ka mantas īpašā konfiskācija ir noziedzīgi iegūtas mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā un tas nav kriminālsods.

Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka nevainīguma prezumpcijas princips kā kriminālprocesuāla garantija ir jāievēro pamata kriminālprocesā attiecībā uz personu, kurai tajā ir aizdomās turētā, apsūdzētā vai cits statuss, kas dod tiesības uz aizstāvību. Minētais princips pamata kriminālprocesā aizsargā personu, lai fakti, kas noskaidroti procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, netiktu izmantoti pret šo personu tad, kad tiek vērtēta tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tomēr nevainīguma prezumpcija neattiecas uz personu, kas saistīta ar mantu, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kurā tiek lemts vienīgi par mantas noziedzīgo izcelsmi civiltiesiskā aspektā. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka Konvencijas 6. panta otrā daļa aizsargā apsūdzētās personas tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu kriminālprocesā. Īpašuma konfiskācijai, kas veikta "procesā par lietu", kurā persona netiek apsūdzēta, nav soda rakstura un tādējādi tā nevar būt par pamatu nevainīguma prezumpcijas principa piemērošanai (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā "Gogitidze and Others v. Georgia", pieteikums Nr. 36862/05, 126. punktu*). Tomēr nevainīguma prezumpcijas princips neliedz tiesai citā procesā, kura funkcijas ir atšķirīgas no kriminālprocesa, apspriest tos pašus faktus, kas tiek vērtēti kriminālprocesuālā kārtībā, ja vien tas neparedz personas kriminālatbildības

noteikšanu (*sal.: Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2024. gada 11. jūnija sprieduma lietā "Nealon and Hallam v. the United Kingdom", pieteikumi Nr. 32483/19 un 35049/19, 169. punkts*).

Tā kā process par noziedzīgi iegūtu mantu ir "process par lietu" un tajā tiek lemts vienīgi par mantas noziedzīgo izcelsmi civiltiesiskajā aspektā, apstrīdētais regulējums neietiecas Satversmes 92. panta otrā teikuma tvērumā. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējiem ar apstrīdēto regulējumu nav aizskartas Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertās pamattiesības. Tas ir pamats tiesvedības izbeigšanai saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Līdz ar to tiesvedība daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam ir izbeidzama.

16. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana demokrātiskā tiesiskā valstī ir jānodrošina arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.1. punktu*). Tātad pušu līdzvērtīgu iespēju princips ir attiecināms arī uz kārtību, kādā tiek pierādīta mantas izcelsmes likumība.

Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa ikvienā tiesvedības procesā nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa piemērošanu attiecīgā tiesvedības procesa raksturam atbilstošā veidā. Pušu līdzvērtīgu iespēju princips jāpiemēro, konkrētajā situācijā un apstākļos to izsverot un līdzsvarojot kopsakarā ar citiem vispārējiem tiesību principiem un Satversmes normām. Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskajam regulējumam ar mantu saistītajai personai procesuālās tiesības ir jānodrošina tādā veidā, kas ļauj sasniegt šā procesa mērķi, tomēr neatņem šīs tiesības pēc būtības (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 19.5. punktu*). Turklāt ir nepieciešams samērot ar mantu saistītās personas tiesības un sabiedrības intereses.

Noziedzīgi iegūtas mantas atdošana cietušajam vai konfiskācija nodrošina tiesiskuma atjaunošanu un sabiedrības interešu ievērošanu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka arī Latvijas starptautiskās saistības ietver pienākumu izveidot tādu tiesisko regulējumu, kas nodrošinātu, ka noziedzīgi iegūta manta tiek konfiscēta. Noziedzīgi iegūta manta tiek konfiscēta, lai persona negūtu labumu un nevarētu netaisni iedzīvoties noziedzīgu nodarījumu rezultātā. Arī tad, ja kriminālprocesā

netiek konstatēta personas vaina, noziedzīgas darbības nevar tai radīt finansiālu labumu. Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijai ir arī atturoša un korektīva ietekme, tā kalpo tam, lai novērstu noziedzīgas darbības sekas un pēc iespējas atjaunotu stāvokli, kāds bija pirms noziedzīgās darbības izdarīšanas. Lai pildītu minētos uzdevumus, noziedzīgi iegūta manta ir jāizņem no civiltiesiskās apgrozības, un tas arī ir noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas mērķis (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 26.2.–26.3. punkts*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka konfiskācijas mērķis ir novērst noziedzīgi iegūtu līdzekļu tālāku apriti ekonomikā un tas atbilst starptautiskajiem standartiem šajā jomā. Turklāt šajā jautājumā valstīm ir plaša rīcības brīvība īpašuma kontroles ietvaros lemt par atbilstošāko rīcību, tostarp par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 8. oktobra sprieduma lietā "Balsamo v. San Marino", pieteikumi Nr. 20319/17 un Nr. 21414/17, 93. punktu*). Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir līdzeklis, kā nepieļaut noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu gadījumos, kad īstenot kriminālprocesu, kurā tiek noskaidrota personas vaina, ir faktiski neiespējami. Piemēram, tas tā ir gadījumos, kad vainīgā persona nav atrodama bēguļošanas, citādas prombūtnes vai nāves dēļ vai kad izmeklēšana nav iespējama, jo noziedzīgais nodarījums izdarīts citā valstī, ar kuru Latvijai nav sadarbības. Tādējādi ir būtiski, lai noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācija būtu iespējama arī tad, ja pastāv objektīvi šķēršļi personas saukšanai pie kriminālatbildības.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētais regulējums kā daļa no procesa par noziedzīgi iegūtu mantu regulējuma ir ieviests ar mērķi nodrošināt noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju arī gadījumos, kad objektīvu iemeslu dēļ nav iespējams pieņemt notiesājošu spriedumu pamata kriminālprocesā.

Tātad, lai izskatāmajā lietā noskaidrotu, vai apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa pārbaudīs, vai tas nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un sabiedrības interesi, lai noziedzīgi iegūta manta tiktu efektīvi konfiscēta.

17. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētais regulējums pārkāpj pušu līdzvērtīgu iespēju principu, jo uz personu, kas saistīta ar mantu, esot pārnests nesamērīgs pienākums, proti, mantas likumīgas izcelsmes pierādīšanas pienākums. Ar mantu saistītā persona nevarot iepazīties ar pierādījumiem, kas ir pamatā procesa virzītāja pieņēmumam par mantas noziedzīgu izcelsmi. Apstrīdētais regulējums nenodrošinot personai iespēju ar tās rīcībā esošiem vai vienkāršā veidā iegūstamiem pierādījumiem saprātīgā termiņā pierādīt mantas izcelsmes likumību. Turklāt mantu varot atzīt par noziedzīgi iegūtu atbilstoši pierādīšanas standartam "iespējamības pārsvars", nepierādot personas saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Procesa virzītājs esot atbrīvots no pienākuma pierādīt predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, no kura manta cēlusies, un tam nevajagot pamatot pieņēmumu par mantas noziedzīgo izcelsmi.

Savukārt Saeima norāda, ka ar apstrīdēto regulējumu nav ieviests apgrieztais pierādīšanas pienākums, jo procesa virzītājam jebkurā gadījumā ir pienākums pierādīt to, ka manta ir noziedzīgi iegūta. Pirms procesa virzītājs izsaka pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi, jābūt savāktam pierādījumu kopumam, kas par to liecina. Personai vajagot nevis ārpus saprātīgām šaubām pierādīt to, ka mantas izcelsme ir likumīga, bet gan sniegt pietiekami ticamas ziņas par mantas likumīgo izcelsmi, lai vairs nevarētu pierādīt, ka mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga. Pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars" ir pieļaujams attiecībā uz mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu.

Tādējādi izskatāmajā lietā, lai noskaidrotu, vai apstrīdētais regulējums nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un sabiedrības interesi, lai noziedzīgi iegūta manta tiktu efektīvi konfiscēta, Satversmes tiesai vispirms jāvērtē, vai ar mantu saistītajai personai šādā procesā var tikt uzlikts pienākums pierādīt mantas likumīgo izcelsmi. Ja šādu pienākumu var uzlikt, tad Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai ar mantu saistītajai personai, vērtējot procesu kopumā, ir nodrošinātas procesuālas garantijas, lai tā varētu pierādīt mantas likumīgo izcelsmi.

18 Ja kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas gaitā procesa virzītājs ir ieguvis sākotnējos pierādījumus par mantas noziedzīgu izcelsmi, tas atbilstoši Kriminālprocesa likuma 361. panta pirmajai daļai uzliek arestu mantai un izsaka pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi. Atbilstoši šā likuma 356. panta

piektajai daļai procesa virzītājs paziņo ar mantu saistītajai personai, ka tā 45 dienu laikā no paziņošanas brīža var iesniegt ziņas par attiecīgās mantas likumību, kā arī informē personu par ziņu neiesniegšanas sekām. Saskaņā ar apstrīdēto Kriminālprocesa likuma 126. panta 3.[1] daļu gadījumā, ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, pienākums pierādīt attiecīgās mantas izcelsmes likumību ir šai personai. Ja procesa virzītājs, pārbaudījis personas iesniegtos pierādījumus, vai ja persona tos nav iesniegusi, uzskata, ka pierādījumu kopums dod pamatu pieņēmumam, ka manta, kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta, tad tas likumā noteiktajos gadījumos saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 626. panta pirmo daļu ir tiesīgs uzsākt procesu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu.

Satversmes tiesa secina, ka brīdī, kad procesa virzītājs izsaka pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi, tā rīcībā ir jābūt sākotnējiem pierādījumiem, kas šādu pieņēmumu pamato, piemēram, tādiem kā attiecīgās personas īpašuma vai izdevumu nesamērība ar tās ienākumiem, attiecīgas darbības ar finanšu līdzekļiem, jo procesa virzītāja pieņēmums nevar būt subjektīvs. Turklāt lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu, kad process tiek nodots izlemšanai tiesai, jau ir jābūt norādītam tādam pierādījumu kopumam, kas varētu pārliecināt tiesu, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme. Tātad apstrīdētais regulējums nepārnes pierādīšanas pienākumu tikai uz personu, kas saistīta ar mantu, bet paredz procesa virzītājam un ar mantu saistītajai personai dalītu mantas izcelsmes pierādīšanas pienākumu. Proti, pierādījumi, kas pamato pieņēmumu par mantas noziedzīgo izcelsmi, ir jāsniedz procesa virzītājam, savukārt pierādījumi par to, ka mantas izcelsme ir likumīga, – ar mantu saistītajai personai.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu, kas saistīti ar smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, konfiskācijas procesos bez notiesājoša sprieduma ar mantu saistītajai personai var uzlikt pienākumu pierādīt, ka īpašumam, par kuru izteikts pieņēmums, ka tas ir noziedzīgi iegūts, ir likumīga izcelsme (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā "Gogitidze and Others v. Georgia", pieteikums Nr. 36862/05, 105. punktu*). Ir pilnīgi loģiski un saprātīgi lūgt, lai persona, kuras valdījumā ir attiecīgā manta, sniedz pierādījumus par pozitīvu faktu un par to, ka procesa virzītāja secinājumi ir kļūdaini (*sk. Eiropas Savienības Tiesas ģenerāladvokāta Prīta Pikamēes (Priit Pikamäe) 2024. gada*

11. jūlija secinājumu apvienotajās lietās C-767/22, C-49/23 un C-161/23 86. punktu).

No Latvijas tiesu prakses var secināt, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiesas, lai izdarītu secinājumu, ka mantas izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga, vērtē procesa virzītāja un ar mantu saistītās personas iesniegtos pierādījumus to kopumā un savstarpējā sakarībā. Šāds vērtējums nav patvaļīgs, bet ir balstīts uz kritērijiem, kas izkristalizējušies teorijā un praksē, kā arī izriet no Finanšu darbības uzdevumu grupas izstrādātajām tipoloģijām (pazīmju kopumiem). Piemēram, tiesa ir vērtējusi procesa virzītāja iesniegtos pierādījumus, kas ietver Finanšu izlūkošanas dienesta analīzi par finanšu darījumiem, kuriem nav acīmredzama ekonomiska pamatojuma, kā arī ar mantu saistītās personas iesniegtos pierādījumus, ko tiesa atzinusi par nepietiekamiem, lai apliecinātu ar mantu saistītās personas līdzekļu izcelsmes likumību. Tādējādi tiesa secinājusi, ka iesniegto pierādījumu kopums izslēdz mantas likumīgas izcelsmes iespējamību (*piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 10. novembra lēmums lietā Nr. 11905005120*). Gadījumā, kad tiesa ir secinājusi, ka procesa virzītāja iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, lai mantu atzītu par noziedzīgi iegūtu, tā izbeigusi procesu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu (*piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2024. gada 9. maija lēmums lietā Nr. 11903005421*). Tāpat tiesa ir izbeigusi procesu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu gadījumos, kad ar mantu saistītā persona ir iesniegusi ticamus pierādījumus par mantas likumīgu izcelsmi (*piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 6. decembra lēmums un Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 29. jūnija lēmums lietā Nr. 11270006619*).

Tādējādi ar mantu saistītajai personai var tikt uzlikts pienākums pierādīt mantas likumīgu izcelsmi.

19. Turpmāk Satversmes tiesa pārbaudīs, vai ar mantu saistītajai personai, vērtējot procesu kopumā, ir nodrošinātas procesuālas garantijas, lai tā varētu pierādīt mantas likumīgu izcelsmi.

19.1. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 124. panta sestajai daļai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu šīs mantas noziedzīga izcelsme ir pierādāma atbilstoši pierādīšanas standartam "iespējamības pārsvars". Satversmes tiesa jau atzina, ka tiesai ir jāpārbauda pierādījumu kopums, lai pārliecinātos vai nu par to, ka

pieņēmums par mantas, visticamāk, noziedzīgo izcelsmi ir pamatots, vai arī par to, ka personas sniegtie pierādījumi dod pamatu secinājumam, ka mantas izcelsme ir likumīga.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot, vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas process atbilst Konvencijas Pirmā protokola 1. pantam, atzinusi, ka nav nepieciešams ārpus saprātīgām šaubām pierādīt īpašuma noziedzīgo izcelsmi, ja noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācija veikta "procesā par lietu". Pietiek ar pierādījumiem par iespējamības pārsvaru vai lielu varbūtību, ka mantas izcelsme ir noziedzīga, apvienojumā ar personas nespēju pierādīt pretējo (*sal.: Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā "Gogitidze and Others v. Georgia", pieteikums Nr. 36862, 107. punkts un 2018. gada 26. jūnija sprieduma lietā "Telbis and Viziteu v. Romania", pieteikums Nr. 47911/15, 68. punkts*). Tādējādi pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars" ir pieļaujams mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanā un pats par sevi nepiešķir būtiskas priekšrocības procesa virzītājam.

19.2. Lai ar mantu saistītā persona varētu iesniegt pierādījumus par mantas izcelsmes likumību, tai jāzina fakti, kas ir pamatā procesa virzītāja pieņēmumam par mantas noziedzīgu izcelsmi. Apstrīdētais regulējums un Kriminālprocesa likuma regulējums par procesu par noziedzīgi iegūtu mantu to kopsakarā paredz ar mantu saistītajai personai tiesības iepazīties gan ar lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu norādītajiem pierādījumiem, gan šim lēmumam pievienotajiem materiāliem. Proti, Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtā daļa paredz lietas dalībnieku tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem. Satversmes tiesa atzinusi, ka minētā panta ceturtā un piektā daļa arī redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, nodrošināja ar mantu saistītās personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem tādā apjomā, lai tiktu nodrošināta tās pamattiesību ievērošana (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-01-01 20.4. punktu*). Tas, vai un kādā apmērā procesa virzītājs katrā individuālajā gadījumā lēmumā par aresta uzlikšanu Pieteikumu iesniedzēju mantai vai lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu ir norādījis pierādījumus, kas pamato tā pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi, ir apstrīdētā regulējuma piemērošanas jautājums, un Satversmes tiesa to nepārbauda.

19.3. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka jābūt pierādītai saiknei starp mantu un predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, lai ar mantu saistītā persona varētu atspēkot procesa virzītāja pieņēmumu par mantas noziedzīgu izcelsmi, taču apstrīdētais regulējums ļaujot to nedarīt.

Lai mantu konfiscētu kā noziedzīgi iegūtu, tiesai jābūt pārliecinātai, ka attiecīgā manta, visticamāk, ir radusies no noziedzīga nodarījuma. Vērtējot to, vai apstrīdētais regulējums nodrošina, ka tiesa šādu pārliecību gūst, konstatējot pietiekamu saikni starp konfiscējamo mantu un noziedzīgu nodarījumu, jāņem vērā cīņa pret organizēto pārrobežu noziedzību, jo īpaši finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem. No vairākiem starptautiskajiem dokumentiem izriet valstu pienākums ieviest efektīvu autonomās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas apkarošanas mehānismu. Satversmes tiesa jau norādīja, ka atbilstoši Varšavas konvencijas 9. panta 6. punktam, lai personu notiesātu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nav precīzi jāpierāda, tieši ar kuru predikatīvo noziedzīgo nodarījumu saistīta īpašuma ieguve, ja ir pierādīts, ka attiecīgais īpašums ir noziedzīgi iegūts. Pildot savas starptautiskās saistības, valstij ir pienākums nodrošināt ne tikai efektīvu autonomās legalizēšanas izmeklēšanu, bet arī noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju. Varšavas konvencijas 3. panta 1. punkts uzliek šīs konvencijas dalībvalstīm pienākumu pieņemt tādus normatīvos un cita veida aktus, kas nepieciešami, lai varētu konfiscēt noziedzīgi iegūtu mantu, kuras vērtība atbilst noziedzīgi iegūto līdzekļu un legalizētā īpašuma vērtībai. Finanšu darbības uzdevumu grupas 4. rekomendācijā "Konfiskācija un pagaidu pasākumi" norādīts, ka valstij ir jāievieš pasākumi, ar kuriem noziedzīgi iegūtus līdzekļus var konfiscēt bez notiesājoša sprieduma (*sk.: Methodology for Assessing Technical Compliance with the FATF Recommendations and the Efectiveness of AML/CFT/CPF Systems. FATF, Paris, August 2024, p. 38*).

Krimināllikuma 70.[11] panta pirmā daļa noteic, ka noziedzīgi iegūta manta ir jebkāds ekonomisks labums, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši vai netieši nonācis noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā. Savukārt atbilstoši minētā panta 1.[1] daļai netieši noziedzīgi iegūta manta ir jebkāds ekonomisks labums, kas personas īpašumā vai valdījumā nonācis tieši noziedzīgi iegūtas mantas tālākas izmantošanas rezultātā, arī atkārtotas ieguldīšanas vai pārveidošanas rezultātā, vai līdzekļi, kurus persona ieguvusi no šādas mantas realizācijas, kā arī gūtie augļi un peļņa. Tādējādi netieši noziedzīgi iegūta manta bieži vien ir pārvērsta par šķietami

likumīgas izcelsmes mantu, citās vērtībās vai tās piederība tiek mainīta nolūkā slēpt un maskēt noziedzīgo izcelsmi, vai tiek slēpts vai maskēts noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesais raksturs, izcelsme, kustība, piederība, kā arī īstenotas citas Novēršanas likuma 5. panta pirmajā daļā definētās legalizēšanas darbības. Gadījumos, kad pirmstiesas procesā objektīvi nav iespējams vai ir grūti iegūt ziņas par predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, mantas noziedzīga izcelsme var tikt pierādīta ar Krimināllikuma 195. panta objektīvās puses pazīmi, proti, ar darbībām, kas veiktas ar mantu un ir norādītas Novēršanas likuma 5. pantā. Ja lietā nav noskaidrots predikatīvais noziedzīgais nodarījums un izmeklēšana tiek veikta par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, tā var tikt pierādīta, arī balstoties uz netiešajiem pierādījumiem, kas norāda uz mantas noziedzīgu izcelsmi, legalizēšanas tipoloģijām un pazīmēm, kā arī personas nespēju pierādīt mantas likumīgu izcelsmi. Netiešie pierādījumi par mantas noziedzīgu izcelsmi var būt Finanšu izlūkošanas dienesta ziņojums vai atzinums un tajā sniegtās ziņas, kā arī sākotnējā izmeklēšanas posmā papildus iegūtās ziņas par faktiem, piemēram, personu iesniegtie dokumenti, liecības, papildu ziņas no citām institūcijām.

Satversmes tiesa atzīst: ņemot vērā valsts pienākumu nodrošināt, ka noziedzīgi iegūta manta tiek konfiscēta, kā arī faktu, ka autonomās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas gadījumos konkrēta predikatīvā noziedzīgā nodarījuma pierādīšana bieži ir apgrūtināta vai neiespējama, saikne starp noziedzīgi iegūtu mantu un noziedzīgu nodarījumu var tikt pierādīta ar netiešiem pierādījumiem. Tostarp ir pieļaujams tas, ka netiek ārpus saprātīgām šaubām pierādīta noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana, lai mantu atzītu par noziedzīgi iegūtu, jo uz tādas mantas izcelsmi, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, attiecināms pierādīšanas standarts "iespējamības pārsvars". Ar mantu veiktās objektīvās legalizēšanas darbības līdz ar citiem pierādījumiem var veidot netiešo pierādījumu kopumu mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanai.

Pieteikumu iesniedzēji ir norādījuši uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu, no kura, pēc viņu domām, izriet atziņa, ka, konfiscējot noziedzīgi iegūtu mantu, ir jāsniedz konkrētas ziņas par noziedzīgiem nodarījumiem, kuru rezultātā, iespējams, manta tika iegūta, kā arī jāpierāda saikne starp jebkuru šādu darbību un attiecīgo mantu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 26. septembra spriedumu lietā "Yordanov and Others v. Bulgaria", pieteikumi Nr. 265/17 un Nr. 26473/18*). Minētajā spriedumā Eiropas Cilvēktiesību tiesa

atkārtoti vērtēja Bulgārijas situāciju un, ņemot vērā šīs valsts specifisko tiesisko regulējumu, jo īpaši pieņēmumu par personu ilggadēju iesaisti noziedzīgās darbībās, Bulgārijas Augstākās tiesas praksi un likumdošanas procesu, secināja, ka zināmas norādes uz predikatīvo noziedzīgo nodarījumu konkrētajā situācijā būtu personas garantija pret priekšrocībām, kādas mantas konfiskācijas procesā rodas valsts institūcijām (*sk. minētā sprieduma 113.–124. punktu*). Ņemot vērā minēto un to, ka apstrīdētais regulējums paredz procesa virzītāja pienākumu sniegt pierādījumus pieņēmumam par mantas noziedzīgu izcelsmi, atzīstams, ka izskatāmajā lietā izdarītie secinājumi nav pretrunā ar minētajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā secināto.

Tādējādi apstrīdētais regulējums nodrošina, ka mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu saikne ar noziedzīgu nodarījumu var tikt pierādīta, gan konstatējot attiecīgās mantas saistību ar konkrētu predikatīvo noziedzīgo nodarījumu, gan pamatojoties uz netiešiem pierādījumiem. Tiesai no procesa virzītāja iesniegtajiem pierādījumiem jāgūst pārliecība par to, ka manta, visticamāk, ir gūta no noziedzīga nodarījuma. Tādējādi tiek novērsta jebkāda patvaļa konfiskācijas procesā.

19.4. Lai gan Kriminālprocesa likuma 126. panta 3.[1] daļa un 356. panta piektā daļa nosaka ar mantu saistītās personas pienākumu sniegt ziņas par mantas izcelsmes likumību 45 dienu laikā, faktiski persona šīs ziņas var iesniegt jau no brīža, kad tai tiek ierobežotas tiesības rīkoties ar mantu. Satversmes tiesa arī jau atzinusi, ka šis termiņš ir garāks, jo pierādījumus par mantas izcelsmi ar mantu saistītā persona var iesniegt arī pēc tam, kad procesa virzītājs pieņēmis lēmumu par aresta uzlikšanu mantai – šis lēmums tiek pieņemts agrāk nekā lēmums uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu –, kā arī visā tiesvedības procesa laikā līdz brīdim, kad rajona (pilsētas) tiesa pieņem vienu no Kriminālprocesa likuma 630. panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajiem lēmumiem (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 24. februāra sprieduma lietā Nr. 2023-40-01 13. punktu*). Tādējādi apstrīdētais regulējums nodrošina samērīgu termiņu, kurā ar mantu saistītā persona var iesniegt pierādījumus par mantas izcelsmes likumību.

19.5. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka prasība iesniegt dokumentu tulkojumus valsts valodā un apliecinātus noteiktā formā liedz ar mantu saistītajai personai ar vienkāršā veidā iegūstamiem pierādījumiem apliecināt mantas

likumīgo izcelsmi. Process par noziedzīgi iegūtu mantu ir "process par lietu" un tiek īstenots sacīkstes formā, tādēļ ar mantu saistītajai personai ir tikai jāsniedz attiecināmi un pārbaudāmi pierādījumi par mantas likumīgo izcelsmi. Šajā procesā ar mantu saistītā persona nav ierobežota attiecībā uz izvēli, kādus pierādījumus un kādā apjomā tā iesniegs, lai pierādītu mantas izcelsmes likumību. Kādi pierādījumi tiek iesniegti, tas atkarīgs no pašas ar mantu saistītās personas. Valsts var noteikt prasības attiecībā uz pierādījumu valodu un formu, un tās neatņem personai tiesības iesniegt pierādījumus pēc būtības.

19.6. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka ar mantu saistītajai personai var tikt uzlikts pienākums sniegt pierādījumus par neierobežotu laikposmu pagātnē. Tas apgrūtinot mantas likumīgas izcelsmes pierādīšanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka prasība iesniegt darījumus apliecinošus dokumentus ar atpakaļejošu spēku par ilgstošu laikposmu var apgrūtināt ar mantu saistītās personas iespēju pierādīt mantas izcelsmes likumību, tomēr šī prasība pati par sevi nepadara jebkuru mantas konfiskāciju par Konvencijas pārkāpumu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 26. septembra sprieduma lietā "Yordanov and Others v. Bulgaria", pieteikumi Nr. 265/17 un Nr. 16473/18, 116.–120. punktu*).

Apstrīdētais regulējums neierobežo laikposmu, par kādu ar mantu saistītajai personai var nākties iesniegt mantas likumīgas izcelsmes pierādījumus. Pierādāmie apstākļi katrā konkrētajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir atšķirīgi, tostarp var būt atšķirīgs arī laiks, kad manta, kuras izcelsmes likumība personai ir jāpierāda, tika iegūta vai nonāca ar mantu saistītās personas īpašumā. Tā kā procesā iesaistīto personu iesniegtos pierādījumus pārbauda tiesa, kas arī pieņem lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, tad pašai tiesai ir jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana un tostarp jāpārliecinās arī par to, ka ar mantu saistītajai personai uzliktais pierādīšanas pienākums konkrētajā gadījumā nav nesamērīgs.

No Latvijas tiesu prakses var secināt, ka ar mantu saistītajai personai uzliktais pierādīšanas pienākums nav nesamērīgs. Tiesa par pietiekamiem atzinusi tādus ar mantu saistītās personas iesniegtos pierādījumus un skaidrojumus, kuri ir saskanīgi, loģiski un ticami (*piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2023. gada 31. marta lēmums un Rīgas apgabaltiesas 2024. gada 29. janvāra lēmums lietā*

Nr. 16870003520), kā arī tādus, kas ir pārbaudāmi un nav absolūti neticami vai neiespējami (*piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 6. decembra lēmums un Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 29. jūnija lēmums lietā Nr. 11270006619*).

Tādējādi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu personai ir nodrošinātas tiesības iesniegt pierādījumus. Tas, ka apstrīdētajā regulējumā nav ierobežots laikposms, par kādu ar mantu saistītajai personai var nākties iesniegt pierādījumus, pats par sevi neatņem personai tiesības iesniegt pierādījumus pēc būtības.

19.7. Kopumā vērtējot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, jāņem vērā, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 628. pantu ar mantu saistītajai personai ir nodrošinātas tiesības personiski vai ar aizstāvja vai pārstāvja starpniecību piedalīties procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, mutvārdos vai rakstveidā tiesā izteikt savu attieksmi pret procesa virzītāja pieņemto lēmumu, kā arī iesniegt tiesai pieteikumus. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 629. pantam materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu tiesa izskata tiesas sēdē, kurā tiek uzklausīts procesa virzītājs, prokurors, ar mantu saistītā persona, tās pārstāvis vai aizstāvis. Tiesas sēdē procesā iesaistītajām personām ir vienādas tiesības pieteikt noraidījumus vai lūgumus, iesniegt rajona (pilsētas) tiesai pierādījumus, iesniegt rakstveida paskaidrojumus, kā arī piedalīties citu tiesas procesa gaitā radušos jautājumu izskatīšanā. Savukārt atbilstoši Kriminālprocesa likuma 631. pantam ar mantu saistītajai personai ir nodrošinātas tiesības pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu, ar kuru manta atzīta par noziedzīgi iegūtu, apgabaltiesā, kas vēlreiz pēc būtības izskata materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu tādā pašā kārtībā kā pirmās instances tiesa. Apstrīdētais regulējums neierobežo tiesas iespējas veikt vispusīgu un pilnīgu pierādījumu pārbaudi un tādējādi nodrošina tiešuma un mutiskuma principu ievērošanu šajā procesā.

Tādējādi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ar mantu saistītajai personai, vērtējot procesu kopumā, ir nodrošinātas pietiekamas procesuālās garantijas, lai tā varētu pierādīt mantas likumīgu izcelsmi.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un sabiedrības interesi, lai noziedzīgi iegūta manta tiktu efektīvi konfiscēta, un atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, kā arī 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

2. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta 3.[1] daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

3. Atzīt Kriminālprocesa likuma 124. panta sesto daļu, 125. panta trešo daļu un 126. panta 3.[1] daļu, ciktāl šīs normas tiek piemērotas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no kriminālprocesa pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina